

Música i records

PAU DITO TUBAU

L'origen

Thomas Bernhard
(traducció de Clara Formosa)
Edicions del salobre
110 pàgines. 14 euros

Gairebé cap al final d'aquesta primera part d'una autobiografia deformada d'infància i joventut en cinc estadis narratius, el fins aleshores una mica elusiu Thomas Bernhard (1931-1989) s'encara sense amarres al record de l'adult que quan torna a un lloc té sempre la sensació de ser el nen que hi havia estat, el record del noi trasbalsat i desempaquetat que havia viscut a Salzburg mentre aquesta s'enfonsava en la destrucció de la guerra el 1944 i en la misèria el 1945, imbuït en un internat repressiu d'una educació primer nacionalsocialista i després catòlica; i situa aquell record desbordant i aclaparador com a punt de partença del desplegament d'una pentalogia —*L'origen* (1975), *El soterrani* (1976), *L'alè* (1978), *El fred* (1981) i *Un nen* (1982), que segons se'ns informa a les solapes, i ja era hora, serà traduïda sencera— que conté alguns dels moments més bri-

llants de la seva obra en prosa.

La seqüència biogràfica s'inicia en canvi amb el darrer, més lluminós i confès en la veritat i en la mentida dels cinc, *Un nen*, que clou el cercle i el remet a l'al·lusió indicada al principi, i que és, comparat amb els tres anteriors, en especial amb els magnífics *L'alè* i *El fred*, el més agradós i feliç. De fet, *L'origen* és l'episodi més dubitatiu del conjunt, en el to i en l'estil, perquè tot i contenir moments fulgurants carregats d'atributs —la traducció de Clara Formosa és curiosa i més natural, però també menys estilitzada, que una de prèvia de Jordi Ibáñez per a Proa—, com ara els de la ciutat reduïda a l'enrenou de la runa, les escenes de mort quotidiana o els apunts esporàdics de crueltats infantils, abusa d'un cert grau de posa al voltant de la inadaptació, el fracàs i el fàstic de viure que és massa literària i que només se salva de si mateixa perquè al capdavant reconeix amb ironia tot el que té de teatral o d'oripell falsificat —Beckett, que fins i tot va escriure en francès, era molt més sobri i no va imitar mai l'estetització tova del fracàs de seqüeles de Baudelaire, com ara Cioran.

L'estil del millor Bernhard és gai-

rebé igual en l'autobiografia recordada, les ficcions de rerefons autobiogràfic com ara *Tala* o *El nebot de Wittgenstein* i novel·les com ara *Mestres antics* o *Extinció*: una metralladora fixa que dispara arreu i mai s'atura, que repeteix el període amb pas impassible i que només es gira a banda i banda fins a esgotar la ràbia i els excessos d'ira, però encara que tendeixi a l'angoixa, apel·li a una existència minvada i mínima i obligui a allargar l'alè fins a gairebé l'extenuació, té alguna cosa de benèfic i de balsàmic.

Tot i ser un cinic i un mentider declarat que sap que la confessió i la inculpció tampoc no són més que una excusa, Bernhard encara creu en la constància de la consciència com a narració, en l'estil com un ordre musical que endolceix el dolor de viure —estimava Schopenhauer amb devoció— de l'home malalt —ell, que va patir malalties diverses, com ara una sarcoïdosi que quasi no el deixava respirar— i que sofreix el pas de l'experiència amargament, agònicament, fins al punt de desenvolupar un estil irritant que es correspon amb exactitud amb un instint anorreador de suïcida o de moribund.

L'escriptor Thomas Bernhard, autor de *L'origen*, que s'ha traduït al català.

Escletxes democràtiques

RICARD VILAREGUT

Nous Estats i principi democràtic

Hèctor López Bofill
Angle editorial
73 pàgines. 11 euros

D'un temps ençà, el món editorial —branca assaig— està apostant per llibres breus i de petit format, textos sintètics amb l'objectiu de donar a conèixer alguna idea, nova o vella però condensada. És el cas de la col·lecció d'Idees, inspirada pel Centre d'Estudis de Temes Contemporanis de la Generalitat, que en l'edició d'enguany ha premiat *Nous Estats i principi democràtic*, del professor en Dret Constitucional Hèctor López Bofill (Barcelona, 1973). L'autor entra sense contemplacions en el debat del paper dels Estats en l'era global, i específicament sobre la relació amb les nacions internes que malden per emancipar-se'n. I ho fa qüestionant els corrents teòrics que postulen la progressiva disminució del poder dels Estats, sigui cap amunt, amb pèrdues d'elements de sobirania cap a organismes supraestatsals com la moneda, exèrcit, relacions internacionals; o bé cap a baix, amb processos de descentralització, políti-

ques de reconeixement i sistemes de governança. Davant d'això, l'autor sosté que "la idea d'Estat i el concepte de sobirania han estat reforçats pel pensament teòric i les dinàmiques polítiques" que donen com a resultat un enfortiment i vigència del concepte i atribucions dels Estats. Que la globalització, més que fragmentar, cohesionaria i readapta funcions, tancant la porta a qualsevol reivindicació nacional més que no pas facilitant-ne la sortida. I posa com a exemple el funcionament actual de la UE, conformada per Estats que malgrat la retòrica són els que tallen el bacallà. Amb una crítica punyent de les anàlisis sobre teoria de l'Estat produïdes pels qui anomena *optimistes universalistes*, posa de manifest la contradicció entre els proclamats principis democràtics liberals d'uns Estats que han estat fundats gràcies a l'ús intensiu, extensiu i efectiu de violència.

Amb tot, malgrat la defensa aferissada dels Estats a seguir com són, és a dir, nacionalitzant, hegemonitzant i monopolitzant tot el que pugui, l'autor situa l'aprofundiment de la democràcia a nivells supraestatsals, com la gran oportunitat de les nacions sense Estat per treure's de

sobre la preposició. I de manera agosarada posa sobre la taula un hipotètic conflicte: la possible demanda explícita d'emancipació d'un territori europeu, en què les organitzacions supra-estatsals que defensen l'estabilitat global —UE, ONU— es trobarien en l'atzucac d'haver de defensar "aquells que defensen l'*status quo* apel·lant a la possibilitat de les armes, en lloc dels que volen ocupar un lloc en el planisferi polític a través d'una decisió lliure". Els exemples de noves sobiranes reeixides en els darrers 20-30 anys a Europa (Països Bàltics, Montenegro, Kosovo) no amaguen una intenció gens dissimulada d'influir en el nostrat *mainstream* independentista, del que n'és un significat productiu. De fet, el llibre formalitza el canvi de paradigma del nacionalisme d'esquerres català, que davant l'evidència europea i la paret estatal, ha basculat decididament per la reivindicació d'un Estat, per ser igual de bo o dolent que els altres. No és un llibre possibilista però tampoc utòpic; en la temàtica tractada —la possibilitat d'emancipació nacional en el marc europeu— és realista com el que més, amb l'aportació d'obrir un debat que jurídicament semblava no tenir escletxes.

ELS VOSTRES CLÀSSICS

Locus amoenus

JORDI LLOVET

Encara que un estudiant va escriure en un examen que *locus amoenus* volia dir "unos locos muy amenos", la veritat, com sap tothom, és que es tracta d'un lloc comú de la poesia llatina, estès més endavant a tota la poesia europea, especialment la del temps de l'Humanisme, que, en traducció molt literal, parla ni més ni menys d'un "lloc agradable" —sovint amb una font, una ombra regalada, herba per a ben jeure, i poca cosa més—, favorable per a l'amor, la consideració de les coses humanes i divines, i, de vegades, la composició poètica. La poesia de Teòcrit, de Virgili i de Garcilaso és plena a vessar d'aquest lloc comú, i aquest és el títol que Carlos Alvar, romanista, i Jenaro Talens, poeta i comparatista, li han posat a una antologia de gran categoria —editada per Galaxia Gutenberg i Círculo de Lectores, Barcelona, 2009—, dedicada a la poesia medieval de les terres ibèriques en llengües hebrea, àrab, mossàrab, llatina i neo-llatines, el català entre elles.

Allò que el president Rodríguez Zapatero ha batejat amb el nom d'"aliança de civilitzacions" escau perfectament a aquesta empresa editorial perquè, com acabem de dir, el llibre recull mostres magnífiques de la poesia escrita en tots aquests idiomes, començant pels *Carmina Ripullensia*, o *Cançoner de Ripoll*, recull de poesies religioses i profanes anteriors al segle XII, bona part d'elles de tall agradablement goliàrdic: "Aprilis tempore, quo nemus frondibus | et pratum roseis ornatur floribus, | iuventus tenera feruet amoribus", és a dir: "Al mes d'abril, quan el bosc s'adorna de fullatge i el prat de flors rosades, crema d'amor la tendra joventut". Aneu i pregunteu als vostres fills si així és la cosa, abans que el mes s'acabi. Especialment delicats són els poemes en llengua àrab (sempre amb el text original a la pàgina esquerra), com aquests d'Ibn Al-Jatib, del segle X: "S'han esborrat les fites | de la cultura i dels meus coneixements, | i ara sobrevisc | com una empremta del passat". També són bonics els versos de poetes hebreus com Ibn Nagrella ha-Nagid: "Els maldecaps mon cor esventen, | igual com un dia de tempesta mouen les veles un vaixell". En una composició de Moshé

ibn Ezra s'hi troba pròpiament el "lloc amè", gai per escriure: "Un de cara bonica, una copa de vi, un jardí, | un cant d'ocell, soroll de l'aigua en una sèquia: | bàlsam de l'enamorat, alegria d'affligits, cant de l'errant, | tresor del pobre, medicina pel malalt".

No hi falten, com era d'esperar, les poesies dels trobadors de la Provença i Catalunya; i a aquestes mostres segueixen una quantitat probablement desmesurada de poesies de la tradició galaico-portuguesa (273 pàgines, contra 131 de poesia catalana: no n'hi ha per tant!), com aquella de Pedr'Eanes Solaz que canta les meravelles dels pits d'una monja —"teta de monja"—, tema que a les lletres europees es trobarà fins a la literatura llibertina dels il·lustrats: "E moiro-m'eu per la freira [monja]... | mais non pola de Nogueira". Després vénen 421 pàgines —tampoc n'hi ha per tant!— de poesia en llengua castellana, amb peces tan belles com aquesta del Marquès de Santillana —amic, per cert, de Jordi de Sant Jordi, al qual va dedicar-li una "corona" o celebració poètica—: "Mas vi la fermosa | de buen continente, | la cara plaziante | fresca como rosa, | de tales colores | qual nunca vi dama | nin otra, señores". Les dones agrairan veure que Suero de Ribera, a mitjan segle XV i en un context de tremenda misoginia, les lloï amb abrandament: "¡Pestilencia por las lenguas | que fablan mal de las donas!"; i els catalans lamentaran que Juan de Tapia parli d'aquella noia d'Aragó que, en plena campanya del rei Magnànim, preferia ser addicta als francesos abans que al llinatge d'Alfons: "Donzella italiana | que ya fuiste aragonesa, | eres tornada francesa, | no quieres ser catalana". Pel que fa a la poesia en català, no hi falta la nissaga dels March, ni el gran Andreu Febrer, ni el grandíssim i arcaïtzant Jordi de Sant Jordi: "Deserts d'amics, de béns e de senyor, | en estrany lloc i en estranya encontrada, | lluny de tot bé, fart d'enuig i tristor, | ma voluntat e pensa cativada, | me trob del tot en mal poder sotmès..." [sic], relatiu al captiveri napolità del poeta.

Acabarem així: aquella "aliança de civilitzacions" de què parlàvem més amunt és una fal·làcia política (com n'hi ha de "patètiques"), tota vegada que pressuposa la caritat, la tolerància i el respecte: totes elles virtuts cristianes però ben poc àrabs o jueves. Aquests dos pobles posseeixen una altra moral; i em fa que aquest invent del president espanyol més aviat els rellisca, si no és que el consideren una modalitat contemporània de l'imperialisme de què ja van ser víctimes, els uns i els altres, justament a l'Edat Mitjana. Més aviat hauriem d'anar pel camí que indica aquesta fabulosa Antologia de poesia medieval ibèrica: que els nois i noies del país estudiïn a l'escola hebreu o àrab (a triar), i després d'això potser entendran alguna cosa d'aquestes grans civilitzacions semítiques que van ser la glòria, temps enrere, de la pell de brau i Sefarad.